

«КОЛЕКТИВНА БІОГРАФІЯ»: ГРАНІ РОЗУМІННЯ

УДК 355 (477+470)

*Тарас Васильович ЧУХЛІБ,
провідний науковий співробітник
Інституту історії України НАН України,
доктор історичних наук (Київ)*

«КОЛЕКТИВНА БІОГРАФІЯ» ГЕНЕРАЛІТЕТУ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

У статті аналізується «колективна біографія» генералітету Російської імперії, що засвідчує наявність українського походження у багатьох його представників. Особлива увага звертається на вище російське офіцерство, яке походило з давніх козацько-старшинських родів України-Гетьманщини.

Ключові слова: генералітет, «колективна біографія», Україна, Російська імперія.

The article examines the «collective biography» generals of the Russian Empire, certifying the presence of Ukrainian origin of many of its representatives. Particular attention is drawn to the Russian top officers who happened to long-Ukrainian Cossack families of the Ukrainian Hetmanat.

Keywords: general, «collective biography», Ukraine, Russian Empire.

В статье анализируется «коллективная биография» генералитета Российской империи, удостоверяющая наличие украинского происхождения многих его представителей. Особое внимание обращается на высшее российское офицерство, которое происходило с давних казацко-старшинских родов Украины-Гетманщины.

Ключевые слова: генералитет, «коллективная биография», Украина, Российская империя.

Відомий швейцарський учений Андреас Каппелер наприкінці ХХ ст. спробував запропонувати модель, яка б враховувала поліетнічність Російської імперії та наділяла історичною суб'єктністю її «неросійських» підданих [24, с. 4–8].

Але ще задовго до його висновків історики почали замислюватися над місцем і роллю українського етносу в межах багатонаціональної Росії другої половини XVIII – середини XIX ст. [1; 20; 25; 26]. Так, К. Харлампович зазначав, що питання про культурний вплив українців на великоросійське суспільство у другій половині XVII–XVIII ст. не підлягає сумніву [22, с. 10]. Але, якщо культурній експансії українців присвячено десятки монографій і наукових статей, то проблемі місця та ролі українського етносу у військовій історії Росії XIX ст. надають не так багато уваги. Зважаючи на останнє, вартим уваги видається розгляд генералітету Російської імперії за допомогою просопографічного методу, що, в перспективі, дає змогу окреслити «колективну біографію» вищого російського офіцерства українського походження.

Українці спорадично почали поповнювати офіцерський корпус російської армії лише з другої половини XVIII ст. Так, Кирило Розумовський у 1748 р. був у чині підполковника лейб-гвардії Ізмайловського полку та генерал-ад'ютанта, а 1750 р. отримав «достоинство Малороссийского Гетмана сим предоставлением в торжествах иметь место с генерал-фельдмаршалами, считаясь с ними по старшинству» [3, с. 241]. Син попередника К. Розумовського, гетьмана Данила Апостола, Петро у 1758 р. отримав високе звання бригадира російської армії, а з 1761 р. генерал-майором (згодом — генерал-аншефом) був Андрій Гудович, син впливового генерального підскарбія України-Гетьманщини Василя Андрійовича Гудовича. Та чи не першим бойовим генералом армії Російської імперії став у 1771 р. представник іншого уславленого козацько-старшинського роду з України — генерал-майор Андрій Степанович Милорадович (у 1747 р. він був бунчуковим товаришем Війська Запорозького, а в 1749 р. — поручиком і гренадером Лейб-компанії).

У даному контексті не можна обійти увагою той факт, що Україна-Гетьманщина як автономне державне утворення впродовж другої половини XVII–XVIII ст. була напіввійськовою країною, а вже з часів Петра I і Катерини II будувалися плани її трансформації у загальновійськові імперські форми. І саме у зв'язку з отриманням великою кількістю козацької старшини та шляхти дворянських прав («малороссийского шляхетства») в останніх десятиліттях XVIII ст. активність українського сегмента у генералітеті Російської імперії ней-

мовірно зростає. Вже в російсько-турецькій війні 1806–12 рр., а, особливо, у війні з Францією 1812–13 рр., бачимо значну кількість генералів українського походження, які були прямими нащадками української козацької старшини з правами малоросійського дворянства, як-от: О. Богдановський, А. Богуславський, О. Глебов, А., Н. і П. Гудовичі, О. Єфимович, М. Карпенко, М. Коробко, В. Костенецький, О. Красовський, В. Марченко, М. Милорадович, Д. Неверовський, І. Паскевич, М. Петровський, К. Полторацький, М. і П. Ставицькі, М. Сулима, І. Троцинський, І. Чарниш і Г. Шостаков.

Аналізуючи наукову літературу з питання вивчення національного складу російських офіцерів і генералів у ХІХ ст., можна дійти висновку, що в офіцерському корпусі досить широко були представлені всі народи Російської імперії. Скажімо, поляків і німців налічувалося по кілька тисяч, по кілька сотень — латишів, литовців, естонців, грузинів, вірмен, татар, кавказьких мусульман. Серед офіцерів були також молдавани, фіни, шведи, караїми, корейці, удмурти, карели, мордва, чуваші, цигани (роми), а також представники інших етносів [11, с. 114]. Ще різноманітнішим у етнічному плані був склад рядового складу армії та флоту.

Потрібно відзначити той важливий факт, що графа «національність» у службових документах з'явилася лише у «Военно-статистическом ежегоднике армии на 1912 г.», а до того часу натомість існувала графа «віросповідання». Але ця обставина не може перешкодити дослідженням національного складу російської армії, оскільки, навіть за віросповіданням можна досить достовірно судити про походження офіцера-генерала. Сучасна російська історіографія відзначає, що в офіцерському корпусі за віросповіданням на 1862 р. було: православних — 69,37 %; уніатів (греко-католиків) — 0,05 %; католиків — 20,06 %; протестантів — 9,33 %; вірмено-григоріан — 0,34 %, мусульман — 0,9 % [5, с. 112]. Отже, на середину ХІХ ст. армія Російської імперії була «російською» (ніхто не стане заперечувати, що представники російського етносу в основному були православними, а, скажімо, серед уніатів і католиків їх було дуже мало) менше, ніж на 2/3, (власне, на 69 %). До речі, під «росіянами», у сприйнятті офіційної влади та науки тоді розумілися як етнічні росіяни/«великороси», так і білоруси, а також сучасні українці/«малороси».

Але якими мають бути принципи та критерії визначення у колі генералітету російській армії ХІХ ст. представників українського походження?

Ми пропонуємо чотири основних підходи:

- 1) визначення місця народження майбутнього генерала/адмірала;
- 2) дослідження його родоvodu або генеалогічного древа;
- 3) аналіз прізвища, імені, по-батькові;
- 4) з'ясування місця початку служби, а також — у якому військовому закладі навчався.

Водночас, важливими додатковими відомостями щодо визначення походження того чи іншого генерала можуть бути окремі дані з його повсякденного життя (саме вони складають основні риси «колективної біографії» генералів-українців), як-ось:

1) *Якими мовами володів (чи знав окрім російської та інших мов свою рідну мову) той чи інший генерал?* Скажімо, історик, член Державної Ради Російської імперії Дмитро Багалій, який добре знав героя звільнення Болгарії в 1877–1878 рр. генерала Михайла Драгомирова, писав щодо нього: «Вспомним тут и о славном земляке М. Драгомирове, который, приезжая на Харьковщину, разговаривал по-украински и очень любил Украину и ее быт» [2, с. 230]. Водночас, очевидно, що один із засновників Тихоокеанського флоту адмірал Василь Завойко, який народився у селі на Черкащині (нині — с. Прохорівка, Канівського р-ну, Черкаської обл.) у дитинстві розмовляв українською мовою, як і багато інших воєначальників — уродженців українських сіл.

2) *Яким генерал був у повсякденному житті?* До прикладу, дуже часто офіцери співали «песни своей родины», розповідали «малороссийские анекдоты», замовляли денщикам і кухарям готувати борщ, вареники, галушки, фотографувалися у салонах в одязі українських гетьманів, запорозьких козаків, писали та читали книги з історії свого народу тощо. Так, під час Кримської війни 1853–1856 рр. в українських губерніях Російської імперії часто можна було бачити чернігівських і полтавських козаків, які, наслідуючи запорожцям, «бреют себе головы и на макушке оставляют клок длинных волос, от чего соседи их, русские, с давних времен называют малороссиян хохлами... Полковыми командирами избраны представители лучших из здешних

старинных фамилий... И надо видеть, с каким восторгом эта новая картина здешней жизни принимается украинцами!» (запис 1855 р.) [16, с. 157].

3) *Яке коло спілкування мав той чи інший генерал, чи брав участь у культурному житті свого народу, які книги писав і читав, чи шанував «культ предків» тощо?* Скажімо, відомий російський генерал, «герой Кавказа» Платон Антонович товаришував і листувався з великим українським поетом Тарасом Шевченком. Так само переписку з Т. Шевченком вів штабс-капітан Микола Новицький, який згодом дослужився до чину генерал-лейтенанта російської армії [12]. А вже згадуваний генерал Михайло Драгомиров спілкувався з багатьма представниками української культури кінця ХІХ ст.: істориками В. Антоновичем, Д. Яворницьким і Д. Багалієм, філологом П. Житецьким, художником М. Пимоненком, композитором М. Лисенком, драматургом М. Кропивницьким та ін. Син адмірала, командувача Чорноморським флотом Микола Аркас опублікував книгу «Історія України-Русі», був засновником українського товариства «Просвіта» у м. Миколаєві, писав українські вірші [10, с. 22]. Певна частина генералів, особливо ті, які походили з козацько-старшинських родів України-Гетьманщини пам'ятали свої корені та шанували пам'ять про предків. Відомий російський генерал П. Скоропадський згадував: «Благодаря моему деду и отцу, семейным традициям,... несмотря на свою службу в Петрограде, я постоянно занимался историей Малороссии, всегда страстно любил Украину не только как страну с тучными полями, с прекрасным климатом, но и со славным историческим прошлым, с людьми, вся идеология которых разнится от московской...» [19, с. 34].

4) *Чи мав генерал якісь відмінні від офіційних політичні погляди?* До прикладу, якщо говорити про вияви політичного «українського сепаратизму» в свідомості військовослужбовців середини ХІХ ст., можна згадати наступне: у 1862 р. особливою слідчою комісією у Санкт-Петербурзі під головуванням князя Голіцина розбиралася справа про колезького секретаря Строніна, губернського секретаря Шевича, штабс-капітана Лободу, вчителя Полтавського кадетського корпусу (зі стін цього корпусу вийшло чимало генералів) Шиманова. Ці особи, включно з військовослужбовцями, звинувачувалися в розповсюдженні «обурливих творів і брошур», а головне:

«в деятельном участии в образовании кружков для возбуждения, под видом общества грамотности, *неудовольствия народа к правительству с целью отделения Малороссии* (виділ. — *Т. Ч.*)» [6, с. 171].

Але тут потрібно наголосити, що не політична свідомість (яку дуже важко визначити серед військового стану!), а саме прізвище, на нашу думку, є основним індикатором визначення походження генерала. Адже, згідно зі способами словотворення прізвищ, фамільних назв, які у кожному етносі різняться, можна відрізнити українця від великороса, татарина від фіна, грузина від вірменина тощо. В ієрархії російського генералітету залишалося багато представників із відмінними від інших у Російській імперії прізвищами, з притаманними українській мові принципами творення прізвищевих назв із закінченнями на «-енко», «-ий», «-ай», «-ець», «-ук», «-юк» тощо [7; 8; 15; 17].

Потрібно також відзначити, що не всі генерали усвідомлювали себе політичними чи етнічними «українцями-мазепинцями», «малоросіянами» та «хохлами» (за класифікацією А. Капелера) [13, с. 8–20]. Більшість із них зараховували себе до пануючої державної нації Російської імперії та позначали себе як «русские». Як казав щодо цього явища міністр внутрішніх справ Російської імперії на початку ХІХ ст. В. П. Кочубей: «Хоть и родился я хохлом, я больше русский, чем кто другой...» [9, с. 345]. Та водночас, ще один із представників цього відомого козацького роду, полтавський поміщик С. М. Кочубей у листі до князя Н. Г. Репніна-Волконського від 11 лютого 1832 зазначав: «Наконец, чтобы преобразовать для пользы ее Малороссию, не можно ли бы и самое имя козака заменить другим? Это совершенно было бы для земли сей благодеение. В Польше, оставшейся части Малороссии, имя сие исчезло и все слилось с именем поляка. Почему бы их не назвать, сих свободного состояния жителей, полтавскими *украинцами* и черниговскими *украинцами*? Можно бы и губернии назвать: *Украинскою* Полтавскою и *Украинскою* Черниговскою (выдел. — *Т. Ч.*)» [14, с. 212].

Наступне важливе питання, що постає перед дослідником, де саме брати основні відомості про генералів українського походження?

Найпершим джерелом є «Формулярные/Послужные списки» та «Офицерские сказки», а також «Списки генера-

лов по старшинству». «Формулярный список» був головним документом службового стану кожного офіцера Російської імперії [21]. У ньому значиться: чин, ім'я, по-батькові, прізвище, посада, вік, ордени та відзнаки, час народження, віросповідання, походження, де виховувався, проходження служби, час перебування поза службою, сімейний та майновий стан, чи мав покарання, час перебування у походах, рани та контузії тощо [21, с. 10].

Документи щодо особового генеральського складу російської армії перебувають головним чином у Російському державному військово-історичному архіві у Москві [18], а також в інших архівах, зокрема, — Центральному державному історичному архіві України у Києві [23]. «Списки генералов по старшинству» неодноразово видавалися: за 1838, 1840, 1844, 1852, 1855, 1856, 1857, 1859–1914 рр. Випуски друкувалися щорічно і являли собою коротку послужну довідку, що містила наступні дані: 1) прізвище, ім'я, по-батькові; 2) дата набуття першого офіцерського чину; 3) дата отримання чину генерал-майора; 4) займана посада на момент складання списку; 5) основні ордени та заохочення з датою нагородження (включаючи іноземні); 6) відомості про платню та інші казенні виплати. З 1890 р. почали публікувати також відомості про дату народження, віросповідання, освіту та сімейний стан, а також короткий перелік колишніх посад.

Згідно з нашими підрахунками серед генералітету Російської імперії у середині ХІХ ст. нараховувалося 20–25 % генералів і адміралів, які були українцями за походженням. Для підтвердження цього висновку хочемо навести таблицю, що демонструє значну присутність серед вищого командного складу російської армії вихідців із провідних козацько-старшинських родів України-Гетьманщини.

«Нащадки козацьких родин України-Гетьманщини, представники малоросійського дворянства та генералітету Російської імперії (1750–1917 рр.)»

№ п/п	<i>Генерали, адмірالی, дійсні таємні радники</i>	<i>Російський варіант прізвища</i>	<i>Кількість представників</i>	
1	Адамовичі	Адамович	3	
2	Адасовські	Адасовский	1	

3	Арендаренки	Арендаренко	1	
4	Аркаси (Богдановичі)	Аркас	2	
5	Архипенки	Архипенко	1	
6	Бабичі	Бабич	1	
7	Барабаші	Барабаш	1	
8	Башуцькі	Башуцкий	1	
9	Безбородьки	Безбородко	2	
10	Бедряги	Бедряга	2	
11	Білі	Белый	2	
12	Білецькі	Белецкий	2	
13	Бобирі	Бобырь	2	
14	Богаєвські	Богаевский	6	
15	Богдановичі	Богданович	5	
16	Богдановські	Богдановский	3	
17	Богуславські	Богуславский	3	
18	Боровиковські	Боровиковский	1	
19	Брежинські	Брежинский	1	
20	Булюбаші	Булюбаш	1	
21	Бурлії	Бурлей	1	
22	Бурячки	Бурачек	2	
23	Бутенки	Бутенко	1	
24	Бутки	Бутков	1	
25	Бутовичі	Бутович	3	
26	Бутовські	Бутовский	2	
27	Вареники	Вареник	1	
28	Василенки	Василенко	3	
29	Ваценки	Ваценко	1	
30	Велички	Величко	2	
31	Величковські	Величковский	1	
32	Вербицькі	Вербицкий	1	
33	Воронки	Воронков	1	
34	Воронці	Воронец	1	
35	Гамалії	Гамалея	2	
36	Гамченки	Гамченко	3	
37	Ганжі	Ганжа	1	

38	Герцики	Герцик	1	
39	Гладкі	Гладкой	2	
40	Глоби	Глоба	1	
41	Гнідичі	Гнедыч	1	
42	Голенки	Голенко	1	
43	Гончаренки	Гончаренко	4	
44	Гончарі	Гончаров	1	
45	Горковенки	Горковенко	1	
46	Горленки	Горленко	1	
47	Гудими	Гудима	2	
48	Гудовичі	Гудович	7	
49	Гулиги	Гулыга	1	
50	Гуртовенко	Гуртовенко	1	
51	Давиденки	Давиденков	1	
52	Дарагани	Дараган	4	
53	Джунковські	Джунковский	4	
54	Діденки	Диденко	1	
55	Домонтовичі	Домонтович	3	
56	Донченки	Донченко	1	
57	Драгомирови	Драгомиров	3	
58	Дриженки	Дрыженко	1	
59	Думитрашки	Думитрашко	1	
60	Дунін-Борковські (Борковські)	Дунин- Борковский	3	
61	Душенки	Душенко	1	
62	Ждановичі	Жданович	1	
63	Жовтенки	Жолтенко	1	
64	Жуковські	Жуковский	5	
65	Жученки	Жученко	3	
66	Забіли	Забелло	1	
67	Заболотні	Заболотный	1	
68	Завадовські	Завадовский	6	
69	Завойки	Завойко	1	
70	Зайченки	Зайченко	1	
71	Закревські	Закревский	1	

72	Зарудні	Зарудный	2	
73	Засядьки	Засядько	2	
74	Зеленські	Зеленский	1	
75	Зінченки	Зенченко	1	
76	Змієнки	Змиенко	1	
77	Значко-Яворські	Значко-Яворский	1	
78	Єньки	Енько	1	
79	Єсимонтовські	Есимонтовский	2	
80	Єщенки	Ещенко	2	
81	Іваненки	Иваненко	3	
82	Іляшевичі	Иляшевич	1	
83	Іляшенки	Иляшенко	1	
84	Іскрицькі	Искрицкий	1	
85	Капцевичі	Капцевич	1	
86	Карновичі	Карнович	4	
87	Каталії	Каталей	2	
88	Кашенки	Кашенко	1	
89	Кирієнки	Кириенко	2	
90	Кирії	Кирей	2	
91	Кирпотенки	Кирпотенко	1	
92	Кислі	Кислый	1	
93	Китченки	Китченко	1	
94	Кишинські	Кишинский	2	
95	Клименки	Клименко	3	
96	Ковалевські	Ковалевский	5	
97	Коваленки	Коваленко	2	
98	Кованьки	Кованько	4	
99	Козачковські	Казачковский	1	
100	Коленки	Коленко	2	
101	Колодії	Колодей, Колодеев	1	
102	Кондзеровські	Кондзеровский	2	
103	Кондратенки	Кондратенко	1	
104	Костантиновичі	Константиновичи	2	
105	Коробки	Коробка	2	
106	Косиненки	Косиненко	1	

107	Костенецькі	Костенецкий	1	
108	Костенки	Костенко	3	
109	Костирки	Костырка	1	
110	Котляревські	Котляревский	2	
111	Кочубеї	Кочубей	7	
112	Кравченки	Кравченко	2	
113	Крамаренки	Крамаренко	1	
114	Краснокутські	Краснокутский	3	
115	Красовські	Красовский	3	
116	Кривенки	Кривенко	1	
117	Крижанівські	Крыжановский	4	
118	Кропив'янські	Кропивянский	1	
119	Кублицькі	Кублицкий	4	
120	Кудленки	Кудленко	1	
121	Кузминські	Кузминский	1	
122	Кулябки	Кулябка	1	
123	Кухаренки	Кухаренко	1	
124	Кущі	Кущ	1	
125	Лагоди	Лагода	2	
126	Лашкевичі	Лашкевич	3	
127	Левенці	Левенец	1	
128	Левицькі (Левитські)	Левицкий (Левитский)	4	
129	Левченки	Левченко	1	
130	Леонтовичі	Леонтович	3	
131	Лизогуби	Лизогуб	1	
132	Лимаренки	Лимаренко	1	
133	Линевичі	Линевич	2	
134	Лисенки	Лысенко	6	
135	Литвиненки	Литвиненко	1	
136	Лисянські	Лысянский	3	
137	Лишені	Лишин	7	
138	Лобисевичі	Лобысевич	2	
139	Лобки	Лобко	2	
140	Лукашевичі	Лукашевич	1	

141	Лукомські	Лукомский	1	
142	Лук'яновичі	Лукьянович	1	
143	Ляшенки	Ляшенко	1	
144	Магденко	Магденки	1	
145	Мазаракі (Мовчани)	Мазараки (Мовчан)	3	
146	Макаренки	Макаренко	2	
147	Максимовичі	Максимович	5	
148	Малами	Малама	1	
149	Мальченки	Мальченко	1	
150	Мандрики	Мандрыка	3	
151	Марковичі	Маркович	3	
152	Мартоси	Мартос	2	
153	Марченки	Марченко	4	
154	Матвієнки	Матвиенко	2	
155	Миклашевські	Миклашевский	3	
156	Милорадовичі	Милорадович	7	
157	Мировичі	Мирович	1	
158	Мінченки	Минченко	1	
159	Модзалевські	Модзалевский	1	
160	Мокрієвичі	Мокриевич	1	
161	Науменки	Науменко	3	
162	Неверовські	Неверовский	3	
163	Немировські	Немировский	1	
164	Нестеренки	Нестеренко	1	
165	Новицькі	Новицкий	5	
166	Овсієнки	Овсиенко	1	
167	Онопрієнки	Оноприенко	3	
168	Остроградські	Остроградский	3	
169	Павленки	Павленко	3	
170	Падалки	Падалка	1	
171	Панченки	Панченко	2	
172	Пашенки	Пашенко	6	
173	Педашенки	Педашенко	2	
174	Петренки	Петренко	2	

175	Петриченки	Петриченко	2	
176	Петровські	Петровский	4	
177	Пиленки	Пиленко	2	
178	Писаренки	Писаренко	1	
179	Політики (Політковські)	Полетика (Политковский)	9	
180	Попруженки	Попруженко	1	
181	Пригари	Пригара	2	
182	Прохоровичі	Прохорович	1	
183	Проценки	Проценко	2	
184	Раєнки	Раєнко	1	
185	Рибальченки	Рибальченко	1	
186	Роговські	Роговський	1	
187	Рогози	Рагоза	1	
188	Рогулі	Рогуля	1	
189	Розумовські	Разумовський	6	
190	Родзянки	Роздзянко	2	
191	Романенки	Романенко	1	
192	Романовські	Романовський	3	
193	Рудановські	Рудановський	3	
194	Руденки	Руденко, Руденков	2	
195	Савичі (Саввичі)	Савич (Саввич)	5	
196	Савицькі	Савицький	2	
197	Савченки	Савченко	3	
198	Садовські	Садовський	1	
199	Самойловичі	Самойлович	2	
200	Сахновські	Сахновський	2	
201	Семеки	Семека	2	
202	Скаловські	Скаловський	2	
203	Скоропадські	Скоропадський	1	
204	Слюсаренки	Слюсаренко	2	
205	Соломки	Соломка	1	
206	Стеценки	Стеценко	2	
207	Стороженки	Стороженко	1	
208	Сулими	Сулима	3	

209	Судієнки	Судиенко	1	
210	Тарасенки	Тарасенков	2	
211	Тимановські	Тимановский	1	
212	Тимковські	Тимковский	3	
213	Тимченки	Темченко	1	
214	Товстолеси	Товстолес	1	
215	Томари	Томара	2	
216	Томашівські	Томашевский	1	
217	Тризни	Тризна	1	
218	Трощинські	Трощинский	3	
219	Туманські	Туманский	4	
220	Удовиченки	Удовиченко	3	
221	Уманці	Уманец	1	
222	Устимовичі	Устимович	2	
223	Федоренки	Федоренко	1	
224	Федоровичі	Федорович	1	
225	Федченки	Федченко	1	
226	Ханенки	Ханенко	1	
227	Хівренки	Ховренко	1	
228	Хоменки	Хоменко	2	
229	Чайковські	Чайковский	2	
230	Чарниші (Черниші)	Чарныш (Черныш)	1	
231	Часники	Чеснок	2	
232	Чуйкевичі	Чуйкевич	3	
233	Шевченки	Шевченко	2	
234	Шимченки	Шимченко	1	
235	Шинкаренки	Шинкаренко	2	
236	Шинкарі	Шинкар	1	
237	Шираї	Ширай	1	
238	Шостаки	Шостак	3	
239	Шрамченки	Шрамченко	1	
240	Шульги	Шульга	1	

241	Щербацькі	Щербацкий	1	
242	Щербини	Щербина	2	
243	Юркевичі	Юркевич	1	
244	Якими	Якима	1	
245	Яковенки	Яковенко	2	
246	Якубовичі	Якубович	1	
247	Янченки	Янченко	1	
248	Ярошевські	Ярошевский	1	
249	Ярошенки	Ярошенко	2	
250	Яценки	Яценко	1	
	ВСЬОГО		505 осіб	

1. *Абалихин Б. С.* Украинское ополчение в войне 1812 года [Текст] / Б. С. Абалихин // Историч. записки. – М., 1962. – Т. 72. – С. 87–118.
2. *Багалій Д. І.* Історія Слобідської України [Текст] / Д. І. Багалій. – Х., 1990. – 256 с.
3. *Бантыш-Каменский Д. Н.* Генерал-фельдмаршал граф Кирилл Григорьевич Разумовский [Текст] / Д. Н. Бантыш-Каменский // Биогр. рос. генералиссимусов и генерал-фельдмаршалов. – СПб, 1840. – Ч. 1–2. – 268 с.
4. *Бачинська О.* «Дело о восстановлении независимости Малороссии» 1855 р. (на матеріалах Державного архіву Одеської області) [Текст] / О. Бачинська // Чорноморська минувшина. – О., 2009. – Вип. 4. – С. 175–181.
5. *Волков С. В.* Русский офицерский корпус [Текст] / С. В. Волков. – М. : Воениздат, 1993. – 436 с.
6. *Гуревич П.* Дело о распространении малороссийской пропаганды [Текст] / П. Гуревич // Былое : ж-л посвящ. ист. освободительного движения. – Петербург, 1907. – № 7 (19). – С. 169–175.
7. *Демченко В. М.* Українські прізвища: історія, походження, правопис [Текст] / В. М. Демченко. – Херсон, 2009. – 218 с.
8. *Єфименко І. В.* З історії виникнення та розвитку українських прізвищевих назв [Текст] / І. В. Єфименко // Мовознавство. – 2002. – № 5. – С. 21–34.
9. *Записки* инженерного офицера Мартоса о турецкой войне в царствование Александра Павловича 1806–1812 [Текст] / А. Мартос // Рус. архив. – 1893. – Т. 7. – С. 321–359.
10. *Історія України-Русі* [Текст] / вступ. ст. і коментар В. Г. Сарбея. – О. : Маяк, 1994. – 382 с.
11. *Кабузан В.* Народы России в XVIII веке. Численность и этнический состав [Текст] / В. Кабузан. – М., 1990. – 267 с.
12. *Кавалерія* [Текст] // Від Єлисаветградського офіцерського кавалерійського училища до Української кіннотної військової школи ім. Будьонного (1850-і – 1930-і рр.). – Кіровоград, 2013. – С. 36–40.

13. *Каппелер А.* Мазепинці, малороси, хохли : українці в етнічній ієрархії Російської імперії [Текст] / А. Каппелер // Київ. старовина. – 2001. – № 5. – С. 8–20.
14. *Когут З.* Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини 1760–1830 рр. [Текст] / З. Когут. – К., 1996. – 317 с.
15. *Масенко Л. Т.* Українські імена та прізвища [Текст] / Л. Т. Масенко. – К., 1990. – 98 с.
16. *Отечественные* записки П. Свиньина [Текст] / П. Свиньин – М., 1855. – 84 с.
17. *Редько Ю. К.* Словник сучасних українських прізвищ [Текст]: у 2-х тт. / ред. Д. Гринчишин. – Л., 2007. – 618 с.
18. *Российский* государственный военно-исторический архив [Текст] : путеводитель. – М., 2006. – Т. 1. – 400 с.
19. *Скоропадський П.* Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 рр. [Текст] / П. Скоропадський ; гол. ред. Я. Пеленський. – К., 1995. – 494 с.
20. *Стороженко Н.* К истории малороссийских козаков в конце XVIII и в начале XIX века [Текст] / Н. Стороженко // Киев. старина. – 1897. – № 11. – С. 131–154.
21. *Формулярные* и послужные списки генералов, участников Отечественной войны и заграничной кампании 1812–1814 гг. [Текст] / публ. [вступ. ст. и примеч.] А. М. Горшмана // Рос. Архив: ист. Отечества в свидетельствах и документах XVIII–XX вв. : альманах. – М., 1996. – 344 с.
22. *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великороссийскую духовную жизнь [Текст] / К. Харлампович. – Казань, 1914. – 812 с.
23. *Центральный* Государственный Исторический Архив УССР в городе Киеве [Текст] : путеводитель. – К., 1958. – 256 с.
24. *Kappeler A.* Rußland als Vielvölkerreich: Entstehung, Geschichte, Zerfall [Text] / A. Kappeler. – Munich : C. H. Beck – 1992 (2001). – Рус. пер. : *Каппелер А.* Розсип – многонациональная империя: возникновение, история, распад. – М. : Прогресс-Традиция, 1997. – 288 с.
25. *Kohut Z. E.* The Ukrainian Elite in the Eighteenth Century and its Integration into the Russian Nobility [Text] / Z. E. Kohut // The Nobility in Russia and Eastern Europe / Ivo Banac and Paul Bushkovitch, eds. – New Haven, 1983. – P. 65–97.
26. *Saunders D. B.* The Ukrainian Impact on Russian Culture, 1750–1850 [Text] / D. B. Saunders. – Edmonton, 1985. – 316 p.

Чухліб Т. В. «Колективна біографія» генералітету російської імперії українського походження.

Якщо культурній експансії українців присвячено десятки монографій і наукових статей, то проблемі місця та ролі українського етносу у військовій історії Росії XIX ст. надають мало уваги. Тому вартим уваги видається розгляд генералітету Російської імперії за допомогою просопографічного методу, що, в перспективі, дає змогу окреслити «колективну біографію» вищого російського офіцерства українського походження.

Запропоновані такі принципи визначення у колі генералітету російській армії ХІХ ст. представників українського походження: 1) визначення місця народження майбутнього генерала/адмірала; 2) дослідження його родоводу або генеалогічного древа; 3) аналіз прізвища, імені, по-батькові; 4) з'ясування місця початку служби, а також — у якому військовому закладі навчався. Важливими додатковими відомостями щодо визначення походження того чи іншого генерала можуть бути окремі дані з його повсякденного життя.

Ключові слова: генералітет, «колективна біографія», Україна, Російська імперія.

Chukhlib T. «Collective biography» generals of the Russian Empire, of Ukrainian descent.

If cultural expansion Ukrainian devoted dozens of books and research papers, the problem of the place and role of the Ukrainian nation in the military history of the Russian Empire of the XIX century give little attention. Therefore seems worthwhile consideration generals of the Russian Empire prosopography method that, in the future, lets you define «collective biography» senior Russian officers of Ukrainian origin.

Proposed the following principles in determining the range of the Russian Army generals of the nineteenth century. representatives of Ukrainian origin: 1) determining the place of birth of the future general/admiral, and 2) the study of his pedigree or family tree, and 3) analysis of surname, name, patronymic, and 4) the place of beginning life as well – in which military institution studied. Important additional information to determine the origin of a general may be some evidence of his daily life.

Keywords: generals , «collective biography», Ukraine, Russian Empire.

Чухлиб Т. В. «Коллективная биография» генералитета русской империи украинского происхождения.

Если культурной экспансии украинцев посвящены десятки монографий и научных статей, то проблеме места и роли украинского этноса в военной истории России ХІХ ст. уделяют мало внимания. Поэтому, достойным внимания выдается рассмотрение генералитета Русской империи с помощью просопографического метода, что, в перспективе, дает возможность очертить «коллективную биографию» высшего русского офицерства украинского происхождения.

Предложены такие принципы определения круга представителей генералитета русской армии ХІХ ст. украинского происхождения: 1) определение места рождения будущего генерала/адмірала; 2) исследования его родословной или генеалогического древа; 3) анализ фамилии, имени, отчества; 4) выяснение места начала службы, а также — в каком военном заведении учился. Важными дополнительными сведениями относительно определения происхождения того или другого генерала могут быть отдельные данные из его повседневной жизни.

Ключевые слова: генералітет, «колективна біографія», Україна, Російська імперія.